

Wyrok z dnia 5 czerwca 2007 r.

I PK 6/07

1. Przepis art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. nie mógł stanowić podstawy orzeczenia sądowego od daty ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 września 2006 r., SK 14/05 (Dz.U. Nr 164, poz. 1166; OTK-A 2006 nr 8, poz. 97), mimo odroczenia utraty mocy obowiązującej tego przepisu.

2. Skład orzekający Sądu Najwyższego przestaje być związany zasadą prawną, gdy w wyniku ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego przepis, którego dotyczy ta zasada, traci domniemanie zgodności z Konstytucją RP.

Przewodniczący SSN Teresa Flemming-Kulesza (sprawozdawca), Sędziowie SN: Zbigniew Myszka, Romualda Spyt.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 5 czerwca 2007 r. sprawy z powództwa Leona C. przeciwko Kompanii Węglowej SA w K. Oddziałowi Kopalni Węgla Kamiennego „J.” w R. o zadośćuczynienie, na skutek skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach Ośrodka Zamiejscowego w Rybniku z dnia 21 września 2006 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego w Rybniku z 6 czerwca 2006 r. [...] i przekazał sprawę temu Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Powód Leon C. wniósł o zasądzenie od Kompanii Węglowej SA w K. Oddziału Kopalni Węgla Kamiennego „J.” w R. kwoty 40.000 zł wraz z odsetkami tytułem zadośćuczynienia.

W odpowiedzi na pozew pozwana wniosła o oddalenie powództwa w całości. Pozwana przyznała, iż 17 lutego 2005 r. Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w R. wydał decyzję stwierdzającą chorobę zawodową powoda, której wystąpienie

pozostaje w bezpośrednim związku z narażeniem na działanie pyłów zwłókniających, co łączyło się z wykonywaniem pracy przez powoda u pozwanej. Skoro powód zaprzestał pracy w 1988 r. to należy stwierdzić, że od daty występowania zdarzeń narażających powoda na zachorowanie minęło więcej niż 10 lat. Dlatego na mocy art. 442 § 1 k.c., powołując się na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2006 r., III CZP 84/05, pozwana podniosła zarzut przedawnienia.

Wyrokiem z dnia 6 czerwca 2006 r. [...] Sąd Rejonowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rybniku oddalił powództwo. Sąd Rejonowy ustalił, że powód był zatrudniony kolejno jako robotnik pod ziemią, młodszy górnik i górnik w kopalni „J.” od 26 stycznia 1962 r. do 16 lutego 1988 r. kiedy to przeszedł na emeryturę. Decyzją z dnia 17 lutego 2005 r. Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w R. stwierdził, że u powoda występuje choroba zawodowa - pylica płuc, wymieniona w pozycji 2 wykazu chorób zawodowych stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 listopada 1983 r. w sprawie chorób zawodowych (Dz.U. Nr 65, poz. 294 ze zm.). Jak wynika z decyzji tego Inspektora, wystąpienie choroby pozostaje w bezpośrednim związku z narażeniem na działanie pyłów zwłókniających, co łączyło się z wykonywaniem pracy przez powoda u pozwanej. W dniu 8 czerwca 2005 r. lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ustalił, iż uszczerbek na zdrowiu powoda wynosi 30 % i w oparciu o to orzeczenie Zakład Ubezpieczeń Społecznych w R. wydał decyzję, w której ustalił prawo powoda do jednorazowego odszkodowania w wysokości 12.360 zł.

Sąd Rejonowy uznał, że poza sporem pozostaje, że dnia 17 lutego 2005 r. Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny w R. wydał decyzję stwierdzającą chorobę zawodową u powoda, jednakże nastąpiło to 18 lat od dnia rozwiązania stosunku pracy. Dlatego też, podzielając w pełni stanowisko całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale z dnia 17 lutego 2006 r., III CZP 84/05, iż „roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym przedawnia się z upływem lat dziesięciu od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę (art. 442 § 1 zdanie drugie k.c.) bez względu na to, kiedy szkoda powstała lub się ujawniła”, Sąd Rejonowy oddalił powództwo.

Powód w apelacji zaskarżył powyższy wyrok w całości.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gliwicach - Ośrodek Zamiejscowy w Rybniku oddalił apelację wyrokiem z dnia 21 września 2006 r. [...]. Sąd Okręgowy stwierdził, że apelacja nie zasługuje na uwzględnienie, gdyż Sąd pierwszej instancji przeprowadził szczegółowe postępowanie dowodowe i wydał orzeczenie odpowiadające prawu. Poza sporem jest, iż powód zaprzestał pracy w 1988 r., zaś choroba zawodowa została u

niego stwierdzona przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w R. w dniu 17 lutego 2005 r., tj. po upływie 18 lat. Sąd Okręgowy „w całej rozciągłości” podzielił stanowisko jakie zawarł Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17 lutego 2006 r., III CZP 84/05, a na które powołał się Sąd Rejonowy w uzasadnieniu swojego wyroku.

Od powyższego wyroku powód wniósł skargę kasacyjną, w której zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego w całości, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, tj. art. 442 § 1 k.c., przez błędną jego wykładnię wynikającą z przyjęcia, że roszczenie powoda uległo przedawnieniu z upływem dziesięcioletniego okresu wskazanego w zdaniu drugim tego przepisu liczonego od dnia ustania narażenia na działanie czynników powodujących powstanie choroby zawodowej, podczas gdy przepis art. 442 § 1 k.c. zdanie drugie w swej treści ograniczającej możliwość dochodzenia roszczeń po upływie lat dziesięciu od daty zdarzenia jest przepisem niezgodnym z art. 2, art. 64 ust. 2 i art. 77 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a zatem przy uwzględnieniu zasady bezpośredniego stosowania przepisów Konstytucji wynikającej z art. 8 ust. 2 Konstytucji nie powinien być uwzględniony przy ocenie czy roszczenie powoda uległo przedawnieniu; a także art. 5 k.c., przez jego pominięcie i błędne niezastosowanie przy ocenie zarzutu strony pozwanej co do przedawnienia roszczenia powoda, w sytuacji kiedy zarzut ten pozostawał w wyraźnej sprzeczności z zasadami współżycia społecznego oraz podstawowymi zasadami porządku prawnego w demokratycznym państwie prawnym, a w szczególności zasadą sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji) oraz prawem do wynagrodzenia szkody i dochodzenia swych praw na drodze sądowej (art. 77 Konstytucji), przy uwzględnieniu równości praw (art. 32 i 64 ust. 2 Konstytucji). Wskazując na powyższe podstawy wniesiono o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego jako części kosztów procesu lub o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu pierwszej instancji w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji przy uwzględnieniu kosztów postępowania apelacyjnego oraz kasacyjnego jako części kosztów procesu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma uzasadnione podstawy. Sąd Okręgowy, podobnie jak Sąd pierwszej instancji, uwzględnił zarzut przedawnienia roszczenia powoda o za-

dośćuczynienie, podzieliwszy pogląd wyrażony w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2006 r., III CZP 84/05 (OSNC 2006 nr 7-8, poz. 114). W uchwale tej Sąd Najwyższy przyjął, że roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym przedawnia się z upływem lat dziesięciu od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wyrządzające szkodę (art. 442 § 1 zdanie drugie k.c.), bez względu na to, kiedy szkoda powstała lub się ujawniła. W rozpoznawanej sprawie powód dochodzi od byłego pracodawcy na podstawie przepisów prawa cywilnego zadośćuczynienia z tytułu rozstroju zdrowia w postaci choroby zawodowej wywołanej przez warunki pracy, przy czym zatrudnienie, a zatem narażenie na czynniki chorobotwórcze, ustało 16 lutego 1988 r. Za zdarzenie wyrządzające szkodę w rozumieniu art. 442 § 1 k.c. - co do tego nie ma sporu - winno być uznane narażenie na wpływ czynników chorobotwórczych w toku wykonywania pracy, co sprawia, że termin biegu przedawnienia należy liczyć od dnia rozwiązania stosunku pracy, chociaż choroba zawodowa została stwierdzona dopiero w 2005 r. W uchwale z 17 lutego 2006 r. Sąd Najwyższy dostrzegając wątpliwości, jakie może budzić przyjęty pogląd „w aspekcie konstytucyjnej zasady sprawiedliwości”, uznał - między innymi - że niekorzystnym skutkiem przewidzianym w art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. można zapobiec przez zastosowanie klauzuli nadużycia prawa podmiotowego z art. 5 k.c. Sąd Okręgowy nie rozważał podniesionego zarzutu przedawnienia w tej płaszczyźnie, chociaż okoliczności sprawy winny były go do tego skłonić. Zarzut przedawnienia został bowiem zgłoszony wobec roszczenia powstałego na skutek wystąpienia szkody na osobie a ten rodzaj szkody w prawie cywilnym i w prawie konstytucyjnym ma szczególny wymiar. Zarzut podniósł pracodawca będący dużym organizmem gospodarczym przeciwko swemu długoletniemu pracownikowi. Powód świadczył ciężką pracę górnika przez 26 lat. Już tylko nierozważenie podniesionego zarzutu przedawnienia w aspekcie jego zgodności z zasadami współżycia społecznego powoduje konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku w efekcie uznania za zasadną podstawy skargi odnoszącej się do art. 5 k.c.

Poza tą kwestią, na tle okoliczności rozpoznawanej sprawy wyłoniły się istotne zagadnienia prawne wymagające rozważenia. U podstaw zaskarżonego wyroku legł pogląd wyrażony w uchwale pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego odnoszący się do wykładni art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. Uchwała podjęta w takim składzie ma moc zasady prawnej (art. 61 § 6 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz.U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.), wiąże zatem składy orzekające Izby

Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego w tym sensie, że jeżeli którykolwiek skład zamierzałby odstąpić od zasady prawnej uchwalonej w Izbie Cywilnej winien wystąpić o podjęcie uchwały przez obie Izby (art. 62 § 3 tejże ustawy). Sąd Okręgowy orzekał jednak już po wydaniu wyroku przez Trybunał Konstytucyjny, w którym przyjęto, że art. 442 § 1 zdanie drugie Kodeksu cywilnego przez to, że pozbawia pokrzywdzonego możliwości dochodzenia odszkodowania za szkodę na osobie, która ujawniła się po upływie lat dziesięciu od wystąpienia zdarzenia wyrządzającego szkodę, jest niezgodny z art. 2 i art. 77 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (wyrok z dnia 1 września 2006 r., SK 14/05 OTK-A 2006, nr 8, poz. 97). Zgodnie z punktem II podpunkt 1 tego wyroku, art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. w części, do której odnosi się stwierdzona w punkcie I niezgodność z Konstytucją (to znaczy w zakresie szkód na osobie), traci moc obowiązującą 1 stycznia 2008 r. Przed upływem tego terminu, 10 sierpnia 2007 r., wejdzie w życie nowelizacja Kodeksu cywilnego dokonana ustawą z dnia 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 80, poz. 538). Ustawą tą został wprowadzony do Kodeksu cywilnego art. 442¹, a art. 442 został uchylony. W paragrafie 1 artykułu 442¹ utrzymano dotychczasowe rozwiązania w zakresie długości i sposobu liczenia biegu terminów przedawnienia zawarte w art. 442 § 1. W myśl nowego przepisu, roszczenia o naprawienie szkody z deliktu przedawniają się z upływem trzech lat od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie zobowiązanej do jej naprawienia (termin liczony *a tempore scientiae*), jednakże (tak jak w dotychczasowym zdaniu drugim art. 442 § 1) termin przedawnienia nie może być dłuższy niż lat dziesięć od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę (termin liczony *a tempore facti*). Natomiast zgodnie z nowym przepisem art. 442¹ § 3 k.c., w razie wyrządzenia szkody na osobie, przedawnienie nie może zakończyć się wcześniej niż z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia (co oznacza powrót do reguły liczenia terminu *a tempore scientiae*). Ustawą nowelizującą został ponadto wydłużony z 10 do 20 lat termin przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej na skutek przestępstwa liczony od dnia jego popełnienia (art. 442¹ § 2 k.c.).

Istotne znaczenie dla oceny zasadności rozpoznawanej skargi ma jednak problem skutku wyroku Trybunału Konstytucyjnego dla orzeczenia w kwestii podniesionego zarzutu przedawnienia. W dniu wydania zaskarżonego wyroku art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. miał moc obowiązującą, chociaż w sposób niepodważalny stwier-

dzona została jego niezgodność z Konstytucją. W opinii Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym tę sprawę mimo odroczenia przez Trybunał Konstytucyjny utraty mocy obowiązującej przepisu art. 442 § 1 zdanie drugie k.c., przepis ten nie mógł stanowić podstawy orzeczenia. Orzeczenia sądowe nie mogą bowiem opierać się na prawie, co do którego stwierdzona została niezgodność z Konstytucją. Takie stanowisko Sąd Najwyższy zajmował już wielokrotnie (por. np. wyrok z 23 stycznia 2007 r., III PK 96/06, niepublikowany, wydany również na tle problemu wynikającego z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 1 września 2006 r.). Nie można zaakceptować sytuacji, w której na skutek wydania orzeczenia opartego o prawo niezgodne z Konstytucją, postępowanie sądowe niemal natychmiast po jego zakończeniu musiałoby zostać wznowione na podstawie art. 401¹ k.p.c. Zdaniem Sądu Najwyższego wydanie orzeczenia ze świadomością, iż jest ono obarczone wadą prowadzącą do konieczności wznowienia postępowania naruszałoby konstytucyjnie gwarantowane prawo do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji). Takie postępowanie nie byłoby zrozumiałe i kłóciłoby się z nakazem sprawiedliwego, rzetelnego rozpoznania sprawy i udzielenia należytej każdemu efektywnej ochrony prawnej. Rozważania te prowadzą do wniosku, że Sąd Okręgowy nieuwzględnivszy stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny niezgodności z Konstytucją art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. w części odnoszącej się do szkód na osobie naruszył ten przepis. Trzeba przy tym dodać, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 1 września 2006 r. uchylił związanie Sądu Najwyższego zasadą prawną wynikającą z uchwały z dnia 17 lutego 2006 r. Mimo odroczenia utraty mocy obowiązującej przez przepis, którego wykładni dotyczyła zasada prawna, wyrok Trybunału Konstytucyjnego stworzył nowy stan prawny. Związanie wykładnią ustępuje w razie odjęcia przepisowi prawnemu domniemania jego zgodności z Konstytucją. W tym wyraża się prymat Konstytucji nad ustawami, który - co oczywiste - Sąd Najwyższy respektuje.

Z tych względów zaskarżony wyrok podlegał uchyleniu a sprawa przekazaniu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

=====